

S Z E M L E

A MAGYAR INTERNACIONALISTÁK A NAGY OKTÓBERI SZOCIALISTA FORRADALOMBAN ÉS A POLGÁRHÁBORÚBAN

(Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1968. II. köt. 820 o.)*

Újabb téglá került sokszázados történelmünk szüntelen növekvő épületébe. A hasonlat talán nem is túloz, hiszen a vörös borítású, 820 oldalas, súlyra is tiszteletet keltő kötet valóban egy olyan szegletkővé válhat, amelyre az újabb kutatások egész sora épülhet.

Az első benyomás: a könyv vonz és egyben vissza is rettent. Nehezen tudjuk letenni, annyira a hatása alá kerülünk október mindent izzóvá tevő levegőjének, annak a ma már sokszor naivan ható, de őszinteségében mélységesen tiszteletet érdemlő forradalmi pátosznak, amely a történelemben először az egész emberiség minden szenvedőjének sorsát és jövőjét vállaira kívánta venni. Az itt közölt 457 okmány mindegyike a valóság hű fotográfiája, a korabeli élet „megkövesült” darabja. Csak meg kell kocogtatnunk, le kell törölnünk róla a port, s a források, mint Jancsó „snittjei”, drámai erővel idézik fel a „Csillagosok, katonák” világát.

A kötetnek egyetlen szereplője van: a százmillió Oroszország magára eszmélő népe. Látjuk e soknemzetiségű birodalom vajúdását, s túljutva polgárháborún, anarchián, előttünk születik meg a munkások, parasztok és katonák új állama.

A könyvből a históriát formáló nagy idők lüktetése, az öt háborús év valamennyi gondja, kudarcok keserű íze, győzelmek öröme — minden kiérződik.

Ez a hadsereg volt az első népi fegyveres erő, ahol nem volt közömbös dolog a katonák élete, sora. Az iratok

kendőzetlenül feltárják a problémákat, amelyek ott éltek a harcosok szívében és fejében. A könyv e tekintetben felbecsülhetetlen értékű forrás, hozzásegít, hogy ne csak kívülről, de belülről is megértsük a cselekvések indító okait.

S mi az, ami visszarettent? Átúszni a Volgát! A kötetből olyan széles sugárban ömlik a történelmi források adata, hogy a tájékozatlan olvasó szinte elvész a tucatnyi arcvonaltól sok száz ezredének csaknem áttekinthetetlen mozgásában. Minden tisztelet a szerkesztőknek, akik követni tudják az örökös átszervezéseket, a szakadatlan változásokat. A témát, a magyar internacionalistákra korlátozva, 22 olyan csomópontot választottak ki, melyek rendező elvül szolgálva lehetővé tették a dokumentumok tömegének ésszerű csoportosítását.

A kiadvány a maga vaskosságában méltán, illeszkedik a „Nagy” jelzővel tisztelt forradalomhoz, Oroszország végtelen térségeiben lezajló sok ezernyi eseményhez. A szerzők a két kötetben nem adták alább 126 ívnél, s ezt a mennyiséget a téma valóban el is nyeli. A munka impozánsan hat — mint ahogyan emberfeletti méretű volt maga a forradalom is.

A bevezető rész a nemzetközi alakulatok szervezését mutatja be, majd a II. fejezet több mint kétszáz oldalon keresztül végigkíséri harcaikat az Urálban, Szibériában, a Távól-Keleten és a déli Turkesztánban. Külön egységet alkotnak az észak-kaukázusi és dél-oroszországi harcok. Az V. fejezet egy

* A dokumentumgyűjtemény I. kötetének ismertetése folyóiratunk 1968. évi 1. számában jelent meg. (a Szerk.)

része is — amely Vrangel báró fehér ezredeinek szétzúzását mutatja be — szintén e területre vonatkozik. A IV. rész az ukrajnai ellenforradalmárok és intervenciók feletti győzelmet dokumentálja. A következő fejezet ugyan csak a térségben a fehér lengyelek és az ukrán ellenforradalmi bandák felszámolását tárja az olvasó elé. 94 dokumentum (VI. rész) a magyar internacionalisták részvételét mutatja be a Cseksóban és más karhatalmi egységekben, amelyek egész sor fehér lázadást tiportak le. A kötetet záró VII. és VIII. fejezet a magyar vörösparancsnokok képzésével, majd az internacionalistáknak adott szovjet kitüntetésekkel foglalkozik.

A jelzett témák mellett a könyv lehetőséget nyújt sok más kérdés új megközelítésére is. Gazdag anyag található pl. a Tanács-Magyarország és Szovjet-Oroszország kapcsolataira, a katonai együttműködés kérdéseire. A sok dokumentum lehetővé teszi a nemzetközi alakulatok történetének általános vizsgálatát is. Az intervenció és polgárháború eseményeit kutatók is itt találhatják meg legtöményebben az egyes arcvonalakra vonatkozó magyar nyelvű iratokat. Hasznos lesz ez a munka külföldön is. Nagyon sok adat van itt a cseh, lengyel, német, osztrák, román, délszláv és más nemzetiségű internacionalisták tevékenységére is.

A dokumentumok sokasága foglalkozik a háborús és bonyolult körülmények között végzett párt- és tömegszervezeti munkával, az agitációs és propaganda tevékenységgel. Ez a mű segítséget ad a nacionalizmus elleni harchoz, s a proletár nemzetköziség szellemében való neveléshez is.

A kötetben a források széles skálája szólal meg előttünk: nyilvántartólapok, felhívások, jegyzőkönyvek, táviratok, újságcikkek, jelentések, parancsok, direktívák és feljegyzések. Ebből a gazdag sorból már csupán a legbensőbb hangvételű műfajok, a magánlevelek és a naplók hiányoznak. A szerzők az anyag feldolgozása során figyelembe vették a forrásközlés minden szabályát, kivéve a nem közölt részek rövid tartalmi ismertetését.

Az iratok sokasága meggyőzően ábrázolja, hogy a kommunistáknak — akiknek pusztá hitükön és a nép támogatásán kívül nemegyszer más nem is igen állt rendelkezésükre — milyen hallat-

lan erőfeszítéseket kellett tenniük a proletárhatalom megvédésére. Éhség és járvány, anarchia, fehér lázadás, intervenció és gazdasági káosz. Sok más gond mellett, ezeket is le kellett gyűrniük. Az iratok semmit nem hallgatnak el a nehézségekből. A szerzők nem arra törekedtek, hogy a forradalom idealizált képét rajzolják elénk. Nagyon nehéz évek voltak ezek. Ma is megrendítő olvasni az ilyen sorokat. „Minden katona csavarja papírba a lábát...” (212. o.) „Az embereken szinte alig volt már ruha... a vöröskatonák többsége bocskort és parasztkaftánt viselt...” (198. ol.) „Ruházatuk rettentően elhasználódott, és az elvtársak szánalmasan festenek. Különösen most, télvíz idején...” (344. o.) — olvasható a jelentésekben.

A valóság bemutatásával nemhogy nem csökken, de így nyeri el tényleges értékét az a hősiesség, amelynek során végül is megvédték a dolgozók államát.

A kötet egyharmadát a bibliográfia, a nagybecsű név- és helymutató, valamint az 50. évforduló alkalmából kitüntetett magyar internacionalisták jegyzéke teszi ki. Dicsérendő a gondos és minden igényt kielégítő jegyzetanyag is. A szövegben előforduló apró utalásokat kitágítja, egyetemes vizsgálat alá veszi, s tovább gyűrűzteti azt a magasabb politika síkján. Hozzásegít, hogy megismerjük azt a situációt, amelyben az esemény játszódik — annak mind fő, mind mellékágaival együtt. Egy hasonlattal élve; a jegyzetek részletesen leírják azt a mozaikképet, amelynek az adott dokumentum formájában csupán egyetlen darabját tartjuk kézben.

A kötet lapjain olyan kiváló katonai vezetők jelennek meg, mint Kun Béla, Szamuely Tibor, Varga Gyula András, Münnich Ferenc, Zalka Máté, Gavró Lajos és még sokan mások. A hősiesség és helytállás olyan példáival találkozhatunk, mint a szibírszki híd védelme (202. o.), a livnii (508. o.) ellenforradalmárok golyóitól elvérző internacionalisták, vagy a dagesztáni (360. o.) szovjethatalomért mártírhalált halt 80 magyar története.

Vajon tudunk-e annyit ezekről a ki-magasló katonai vezetőkről és névtelen hősookról, mint pl. Garibaldi magyarjairól? Pedig az internacionalisták élete és tettei a hazafias nevelés kimeríthetetlen erőforrásaivá válhatnak. Joggal veti

fel a kérdést Dobozi Imre: „Hogyan ismerkedett meg a mi nemzedékünk és az utánunk következő nemzedék a mozgalom legragyogóbb fegyvertényeivel, hogyan vette birtokába azokat? Egyetlen nemzet sincs, amely — népességéhez mérten és abszolút mértékben is — oly tömegesen vett volna részt az orosz forradalmárok oldalán október vívmányainak megszilárdításában, az internacionalisták soraiban a polgárháború frontjain. Több mint 100 000 magyar vöröskatonáról tudunk. Ez több, mint amennyi Rákóczi teljes hadereje volt, és nem sokkal kevesebb a 48-as honvédseregénél: tehát a magyar szabadságharcok mértékével mérve is nemzeti részvétel. Felhasználtuk-e mindjárt a felszabadulás után ezt a nemzeti tudatot szuggesztíven formálni képes, páratlanul nagyszerű, forradalmi és embereszményeket hordozó hagyományt? Nem”. — hangzik a neves író válasza.¹

Elismerés illeti azokat az elvtársakat, akik már eddig is sokat tettek, hogy ez a hagyomány a társadalmi tudat eleven részévé váljon. Főleg a Párttörténeti Intézet, valamint a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum kezdeményeztek e téren.

A kötet pontosan tükrözi, honnan, milyen megfontolások alapján történt az anyaggyűjtés, s a kutatók meddig jutottak el a téma feltárásában. Íme, ezt és ezt csináltuk. Bárki veheti a stafétabotot, s viheti előbbre a témát újabb tudományos megismerések felé. Szeret-

nénk remélni, hogy a munkának valóban lesz is folytatása.

Olvasom a könyvet, s szüntelenül a mára gondolok. Mennyi rágalmat szórt már reánk az imperialista sajtó? Hány-szor rendezték már meg a „rab népek” hetét? A disszidensek csinnadrattája mellett azt hazudják, hogy a magyar néptől idegen a szocializmus eszméje, s csakis a Vörös Hadsereg szuronyai teremtettk meg nálunk az új népi rendszert.

Az ember csak álmélkodik: mennyire nem értik — vagy egyszerűen nem is akarják — társadalmi fejlődésünket. A kötetből szinte drámai erővel érződik, hogy buzgott, alakult, formálódott az új világ, ott, a távoli keleten. Az a visszhang, amely erre a magyar katonák lelkében támadt, nem volt más, mint az azonos sorsból fakadó törvényszerű válasz. A dokumentumok sokasága eleven áramlatként sodor bennünket a következtetéshez: itt keresendő a magyar polgári forradalom csirája, ebből nőtt ki az 1919-es kommün is. Aztán így visz tovább az út a felszabadulást követő elemi tömegmozgalmakig.

Ez a kötet népi rendszerünk mély történelmi gyökereit tárja fel. A tanulás önmagát kínálja. A szocializmus nálunk az élet eleven valóságából kinövő mozgalom, társadalmi szükségesszerűség volt és maradt. Eszméit pedig azok a tízezrek szórták szét, akik ott, Szovjet-Oroszországban tanulták meg a forradalmi cselekvés ábécéjét.

Gazsi József

¹ Korszerű hazafiság. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó. 1968. 13. o.